

seo economisch onderzoek

Impact coronacrisis op de economie van de provincie Groningen en de RGA

6 mei 2020

Tom Smits en Bert Tieben

SEO Economisch Onderzoek

Roetersstraat 29
1018 WB
Amsterdam
Tel: +31 (0)20 525 1630
secretariaat@seo.nl

www.seo.nl

Verantwoording

- Deze rapportage is door SEO uitgevoerd op verzoek van de regio Groningen-Assen en de provincie Groningen met als doel zo snel mogelijk inzicht te krijgen in de effecten op de economie in deze regio.
- Deze tussenrapportage richt zich op de effecten op korte termijn (tot 1 juni). Daarnaast zijn scenario's doorgerekend voor de situatie waarin de coronamaatregelen langer duren.
- Hierbij is niet alleen gekeken naar de directe effecten op de sectoren die direct geraakt worden door de contactmaatregelen, maar ook naar de doorwerking hiervan in andere sectoren.
- Voor de analyses is gebruik gemaakt van data op het niveau van de 3 COROP-regio's die deel uitmaken van de provincie Groningen (Overig Groningen, Oost-Groningen en Delfzijl en omgeving).
- De RGA bestaat uit de COROP-regio Overig-Groningen, aangevuld met 3 gemeenten uit de COROP-regio Noord-Drenthe (Assen, Noordenveld, Tynaarlo). Hoewel een deel van de COROP-regio Noord-Drenthe geen onderdeel uitmaakt van de RGA, wordt deze COROP-regio wel als geheel meegenomen in de berekeningen.
- Er wordt in deze rapportage gerapporteerd over de 4 boven-genoemde COROP-regio's, de provincie Groningen en de RGA

COROP-regio	Provincie Groningen	RGA
Overig Groningen	✔	✔
Oost-Groningen	✔	
Delfzijl en omgeving	✔	
Noord-Drenthe		✔

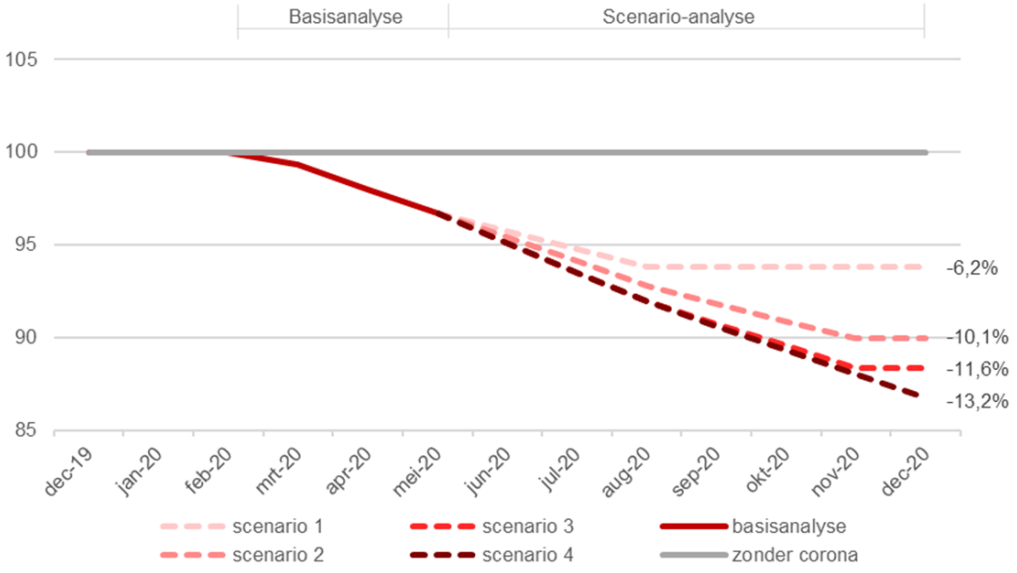
Samenvatting

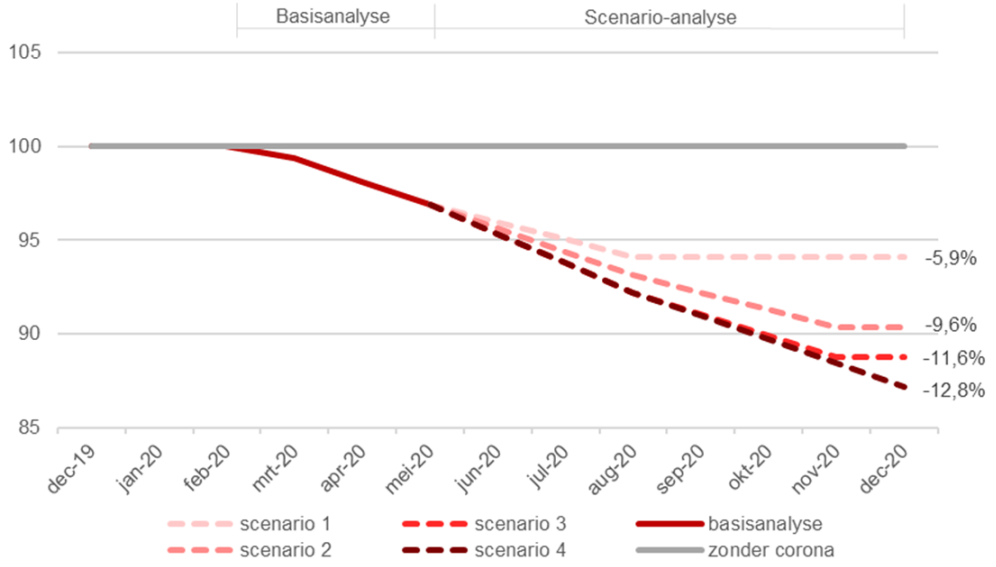
- De maatregelen ter voorkoming van de verdere verspreiding van het coronavirus veroorzaken productieuitval en daarmee omzetverlies.
- De maatregelen hebben een negatief effect van € 324 miljoen op de economie van de Provincie Groningen (in termen van toegevoegde waarde/bbp) voor elke maand dat de crisis voortduurt. Dit is een effect van -1,3 procent van het bruto regionaal product per maand dat de beperkende maatregelen moeten worden voortgezet. Voor de RGA is dit per maand € 319 miljoen, oftewel -1,2 procent van het bruto regionaal product.
- De economie van de provincie Groningen en de RGA wordt relatief minder sterker geraakt door de coronacrisis dan de economie van Nederland als geheel. Dit komt door het relatief grote aandeel van sectoren de winning van aardolie en aardgas, de energiesector en enkele industriele sectoren. Deze sectoren worden gemiddeld minder sterk geraakt door de maatregelen tegen het coronavirus dan andere sectoren.

Samenvatting

- Als de maatregelen zoals nu voorzien doorlopen tot 1 juni zal het effect op de economie van de provincie Groningen -3,3 procent bedragen in 2020, en voor de RGA -3,1 procent. Hierbij is verondersteld dat de economie zich snel herstelt met een groeipercentage conform de schattingen voor de coronacrisis. Bij het lang voortduren van de coronamaatregelen (tot na 1 september) kan het bbp-verlies oplopen tot 13,2 procent op jaarbasis voor de provincie Groningen en 12,8 procent voor de RGA. Dit is een globale schatting met een grote mate van onzekerheid, omdat metingen van de productieuitval op dit moment ontbreken.

Verloop van het jaareffect op het bbp van de provincie Groningen (links) en de RGA (rechts) in het jaar 2020 (index dec '19 = 100)

Impact coronacrisis op de economie van de Provincie en de RGA

Basisanalyse: effect van de corona maatregelen t/m 1 juni

Provincie Groningen

Effecten provincie Groningen	bovengrens	midden-schatting	ondergrens
Effect bij maatregelen per maand	€ 203 mln	€ 324 mln	€ 439 mln
% van het brp	-0.8%	-1.3%	-1.8%
Effect bij maatregelen t/m 01-06-2020	€ 511 mln	€ 819 mln	€ 1109 mln
% van het brp	-2.0%	-3.3%	-4.4%
Potentiële impact op banen (aantal)	42,000	67,000	89,000

RGA

Effecten RGA	bovengrens	midden-schatting	ondergrens
Effect bij maatregelen per maand	€ 200 mln	€ 319 mln	€ 432 mln
% van het brp	-0.8%	-1.2%	-1.7%
Effect bij maatregelen t/m 01-06-2020	€ 506 mln	€ 806 mln	€ 1089 mln
% van het brp	-2.0%	-3.1%	-4.2%
Potentiële impact op banen (aantal)	46,000	72,000	95,000

De tabellen bevatten de verwachte economische impact indien het huidige pakket aan maatregelen om het coronavirus te bestrijden wordt gehandhaafd tot 1 juni. De economische impact bestaat uit de toegevoegde waarde in euro's die de regio of de provincie misloopt, omdat productie beperkt is of stilstaat als gevolg van de coronamaatregelen. De provincie Groningen loopt dus in de middenschatting 324 miljoen euro mis aan toegevoegde waarde in elke maand dat de coronamaatregelen gelden. Dit bedrag is 1,3 procent van de totale toegevoegde waarde die de provincie Groningen jaarlijks produceert (bruto regionaal product). Om uiting te geven aan de onzekerheidsmarges is naast de middenschatting een onder- en bovengrens aangegeven. In het vervolg van deze rapportage wordt uitgegaan van de middenschatting.

Noot: het gaat hier nadrukkelijk om het effect ten opzichte van een situatie zonder de coronacrisis. Bij bijvoorbeeld een verwachte regionale bbp-groei van 1% voor de Provincie Groningen en de RGA, zou in de middenschatting de groei door de coronamaatregelen uitkomen op: 1% – 3,3% = -2,3% voor de Provincie Groningen en 1% – 3,1% = -2,1% voor de RGA.

* BBP-groei op jaarbasis onder de veronderstelling dat de coronamaatregelen tot en met 1 juni van kracht blijven. Er is geen veronderstelling gemaakt over het herstelpad na afloop van de maatregelen

Sterk negatieve impact op bbp-groei en potentieel baanverlies

- De coronacrisis kan potentieel een sterk negatief effect hebben op de werkgelegenheid in de Provincie Groningen en de RGA. Circa 22 procent van de banen wordt direct of indirect geraakt door de maatregelen. Dit betreft in de provincie Groningen 67.000 banen en voor de RGA 72.000 banen.
- Voor heel Nederland wordt circa 24 procent van de banen direct of indirect getroffen door de maatregelen. Dit betreft in totaal 2,5 miljoen banen.
- De overheid heeft diverse crisisregelingen geïntroduceerd om ondernemers te ondersteunen. De mate waarin de maatregelen effectief zijn is onbekend. De impact van de coronacrisis op de werkloosheid is daarom onzeker. Ondernemers kunnen werknemers voorlopig in dienst houden. Dan resteert een verlies aan productie zoals berekend in deze analyse, maar is het uiteindelijke effect op de werkloosheid beperkt.
- De coronacrisis raakt de provincie Groningen en de RGA procentueel dus een kleiner aantal banen. Dit komt door de sectorsamenstelling: de winning van aardolie en aardgas, de energiesector en enkele industriele sectoren als de papier- en grafische industrie zijn relatief belangijk in de provincie Groningen en de RGA. Deze sectoren worden minder hard geraakt dan andere sectoren die in de provincie Groningen en de RGA zijn ondervertegenwoordigd. Ook de zorg- en overheidssector zijn relatief groter en worden, op korte termijn, minder hard geraakt.

Effecten per COROP-regio

- In onderstaande tabel zijn de effecten per COROP-regio uitgesplitst. Hierin is te zien dat de effecten relatief gezien groter zijn in Oost-Groningen en Delfzijl en omgeving dan in Overig-Groningen en in Noord-Drenthe. Ook hier gaat het om het verlies aan toegevoegde waarde in euro's dat het gevolg is van productie die stilstaat of beperkt is door de coronamaatregelen.
- De verschillen tussen regio's komen door verschillen in sectorsamenstelling. Zo wordt de winning van aardgas in Overig Groningen en Noord-Drenthe minder hard geraakt wordt door de coronacrisis dan bijvoorbeeld de hotelsector, die in Overig-Groningen juist relatief klein is.
- In de tabel is te zien dat de effecten in Overig Groningen voor een groot deel bepalend zijn voor de effecten in zowel de provincie Groningen als de RGA als geheel vanwege het grote aandeel in de economieën.

	Overig Groningen	**Oost-Groningen**	**Delfzijl en omg.**	**Noord-Drenthe**	**Prov. Groningen**	**RGA**
Effect per maand (toeg. waarde)	€ 253 mln	€ 47 mln	€ 25 mln	€ 67 mln	€ 324 mln	€ 319 mln
Als % van het brp	-1.3%	-1.5%	-1.5%	-1.2%	-1.3%	-1.2%
Effect tot 1 juni (toeg. waarde)	€ 638 mln	€ 118 mln	€ 63 mln	€ 168 mln	€ 819 mln	€ 806 mln
Als % van het brp	-3.2%	-3.7%	-3.7%	-3.0%	-3.3%	-3.1%
Potentieel effect banen	52,000	10,000	4,000	20,000	67,000	72,000
als % van totaal aantal banen	22%	20%	25%	22%	22%	22%

Noot: Effecten van de middenschatting.

Productieuitval als direct effect wordt doorgegeven naar andere sectoren

- Elke maand dat de maatregelen voortduren veroorzaakt een productieverlies van € 324 mln. voor de provincie Groningen in termen van toegevoegde waarde en € 319 mln. voor de RGA. Dit is 1,5 procent van het bruto regionaal product (regionaal bbp) in deze regio's.
- Dit is de middenschatting voor de impact op de productie. We rekenen met een bovengrens en een ondergrens. Deze grenzen betreffen de impact van de maatregelen ter voorkoming van de verspreiding van het virus per sector. Bij een grote mate van onzekerheid van het effect, is een grotere boven- en ondergrens van het effect verondersteld.
- De impact ontstaat door de directe impact van de maatregelen op de productie. Deze directe impact is goed voor ongeveer 71 procent van het effect in termen van toegevoegde waarde voor de provincie Groningen en de RGA. De overige 29 procent is indirect.
- De indirecte effecten zijn berekend in het input-outputmodel als gevolg van de productieuitval. Voor de exporterende sectoren is gerekend met vraaguitval vanuit het buitenland. Er is niet gerekend met verlies door vraaguitval in het binnenland als macroeconomisch effect, omdat er anders dubbeltellingen kunnen ontstaan.
- Hierna bespreekt de analyse vier scenario's voor de effecten op de economie van de de provincie Groningen en de RGA in de situatie waarin na 1 juni een geleidelijk herstel optreedt of wannneer de coronamaatrgelen ook na 1 juni voortduren.

Scenario 1: Maatregelen tot 1 juni, daarna herstel

- In het eerste scenario duren de maatregelen tot 1 juni en herstelt de economie zich over een periode van 3 maanden (tot 1 september), waarna de economie weer terugkeert in een situatie zonder negatieve gevolgen van corona
- In de herstelperiode blijft het aantrekken van de export en toerisme nog uit, zodat de industrie, luchtvaart en hotelsector nog tot 1 september dezelfde hinder ondervinden als tijdens de maatregelen. Ook bij uitzendbureaus blijft herstel langer uit.
- De detailhandel komt weer langzaam op gang, evenals de zakelijke dienstverlening. Musea, bioscopen, restaurants en casino's gaan ook weer onder voorwaarden weer open, en sommige sport en recreatie is weer mogelijk.
- Tijdens deze herstelperiode is het effect - € 239 mln. per maand voor de provincie Groningen en - € 236 mln. voor de RGA ten opzichte van een situatie zonder corona. Dit raakt potentieel respectievelijk 48.000 en 51.000 banen.
- Op jaarbasis is het effect -€ 1,5 mld. voor zowel de Provincie als de RGA, oftewel -6,2% van het bbp van de Provincie en -5,9% van het bbp van de RGA.
  - -3,3% (Provincie) en -3,1% (RGA) in de periode van medio maart tot 1 juni
  - -2,9% (Provincie) en -2,7% (RGA) in de periode van 1 juni tot 1 september.

Scenario 2: maatregelen tot 1 september, daarna herstel

- In het tweede scenario duren de maatregelen tot 1 september, en herstelt de economie zich daarna over een periode van 3 maanden (tot 1 december), waarna de economie weer terugkeert in een situatie zonder negatieve gevolgen van corona
- De effecten van de maatregelen zijn in de periode 1 juni tot 1 september hetzelfde als in de periode voor 1 juni. Het herstelpad van 3 maanden dat daarna volgt is gelijk aan dat van scenario 1.
- Tijdens deze herstelperiode is het effect - € 239 mln. per maand voor de provincie Groningen en - € 236 mln. voor de RGA ten opzichte van een situatie zonder corona. Dit raakt potentieel resp. 48.000 en 51.000 banen.
- Op jaarbasis is het effect -€ 2,5 mld. voor zowel de Provincie als de RGA, oftewel -10,1% van het bbp van de Provincie en -9,6% van het bbp van de RGA.
  - -3,3% (Provincie) en -3,1% (RGA) in de periode van medio maart tot 1 juni
  - -3,9% (Provincie) en -3,7% (RGA) in de periode van 1 juni tot 1 september.
  - -2,9% (Provincie) en -2,7% (RGA) in de periode van 1 september tot 1 december.

Scenario 3: maatregelen tot 1 sep. met zwaardere effecten, daarna herstel

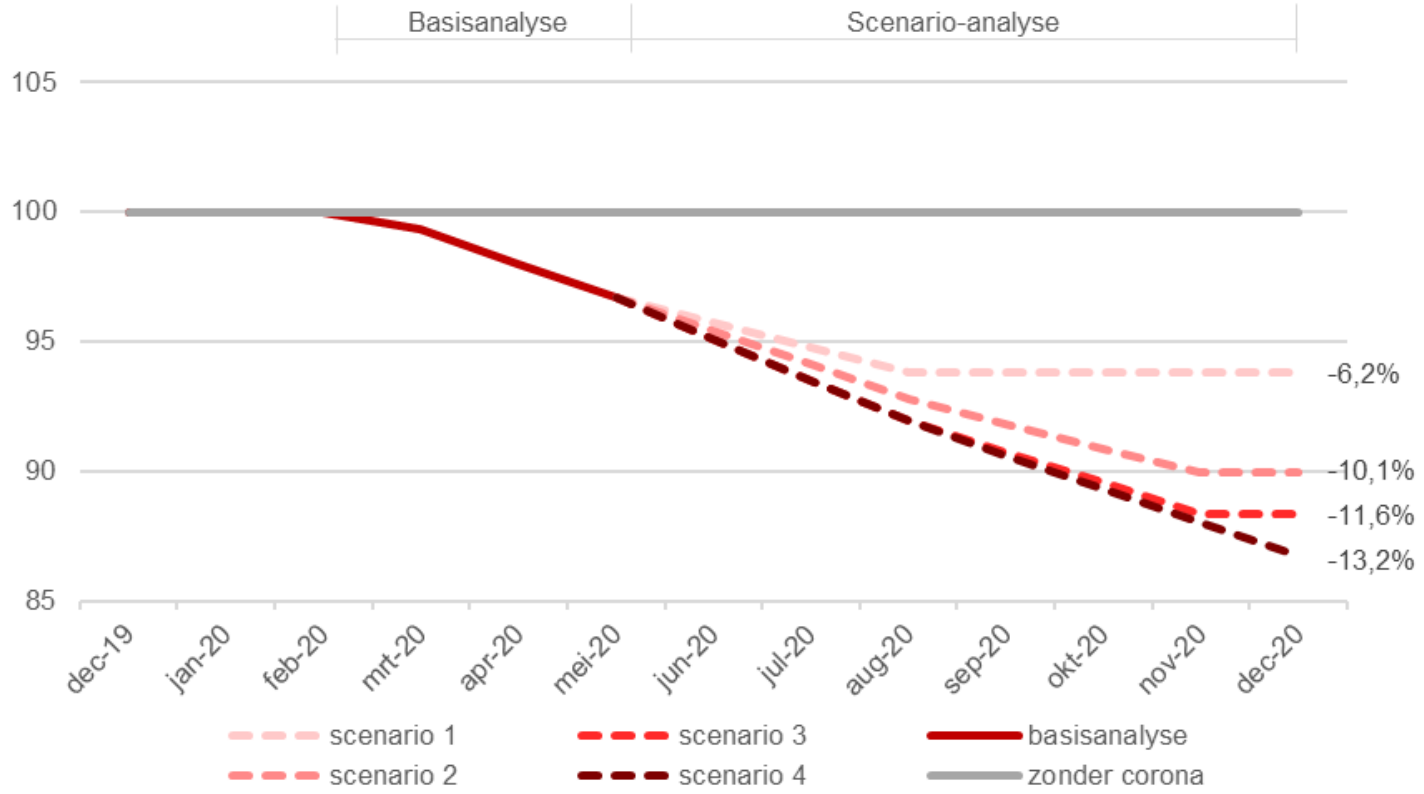
- In het derde scenario duren de maatregelen eveneens tot 1 september, maar zijn de effecten zwaarder in de periode 1 juni – 1 september. Ook de financiële sector en internationale handel gaan dan (grotere) effecten ondervinden van de coronacrisis. Het herstelpad van 3 maanden dat daarna volgt is gelijk aan dat van scenario 1, waarbij ook de financiële sector langzaam herstelt.
- Tijdens de periode 1 juni – 1 september is het effect - € 398 mln. per maand voor de provincie Groningen en - € 397 mln. voor de RGA ten opzichte van een situatie zonder corona. Dit raakt potentieel respectievelijk 75.000 en 80.000 banen.
- Tijdens deze herstelperiode is het effect - € 296 mld. per maand voor de provincie Groningen en - € 295 mln. voor de RGA ten opzichte van een situatie zonder corona. Dit raakt potentieel respectievelijk 55.000 en 58.000 banen.
- Op jaarbasis is het effect - € 2,9 mld. voor zowel de Provincie als de RGA, oftewel -11,6% van het bbp van de Provincie en -11,2% van het bbp van de RGA.
  - -3,3% (Provincie) en -3,1% (RGA) in de periode van medio maart tot 1 juni
  - -4,8% (Provincie) en -4,6% (RGA) in de periode van 1 juni tot 1 september.
  - -3,6% (Provincie) en -3,4% (RGA) in de periode van 1 september tot 1 december.

Scenario 4: maatregelen tot einde jaar, met vanaf 1 september gedeeltelijke versoepeling

- In het vierde scenario gelden de coronamaatregelen tot 31 december 2020. Vanaf 1 september worden de coronamaatregelen voor enkele sectoren versoepeld. Dit geldt voor restaurants, musea, bioscopen, casino's en een deel van de detailhandel (+ contactberoepen). Voor de luchtvaart, hotelsector en reisbranche blijven de maatregelen intact. Dit duurt tot het einde van het jaar
- Tijdens de periode 1 september – 31 december is het effect - € 323 mln. per maand voor de provincie Groningen en eveneens - € 323 mln. voor de RGA ten opzichte van een situatie zonder corona. Dit raakt potentieel respectievelijk 61.000 en 66.000 banen.
- Op jaarbasis is het effect - € 3,3 mld. voor zowel de Provincie als de RGA, oftewel -13,2% van het bbp van de Provincie en -12,8% van het bbp van de RGA.
  - -3,3% (Provincie) en -3,1% (RGA) in de periode van medio maart tot 1 juni
  - -4,8% (Provincie) en -4,6% (RGA) in de periode van 1 juni tot 1 september.
  - -5,2% (Provincie) en -5,0% (RGA) in de periode van 1 september tot het einde van het jaar.

Overzicht scenario-analyse: provincie Groningen

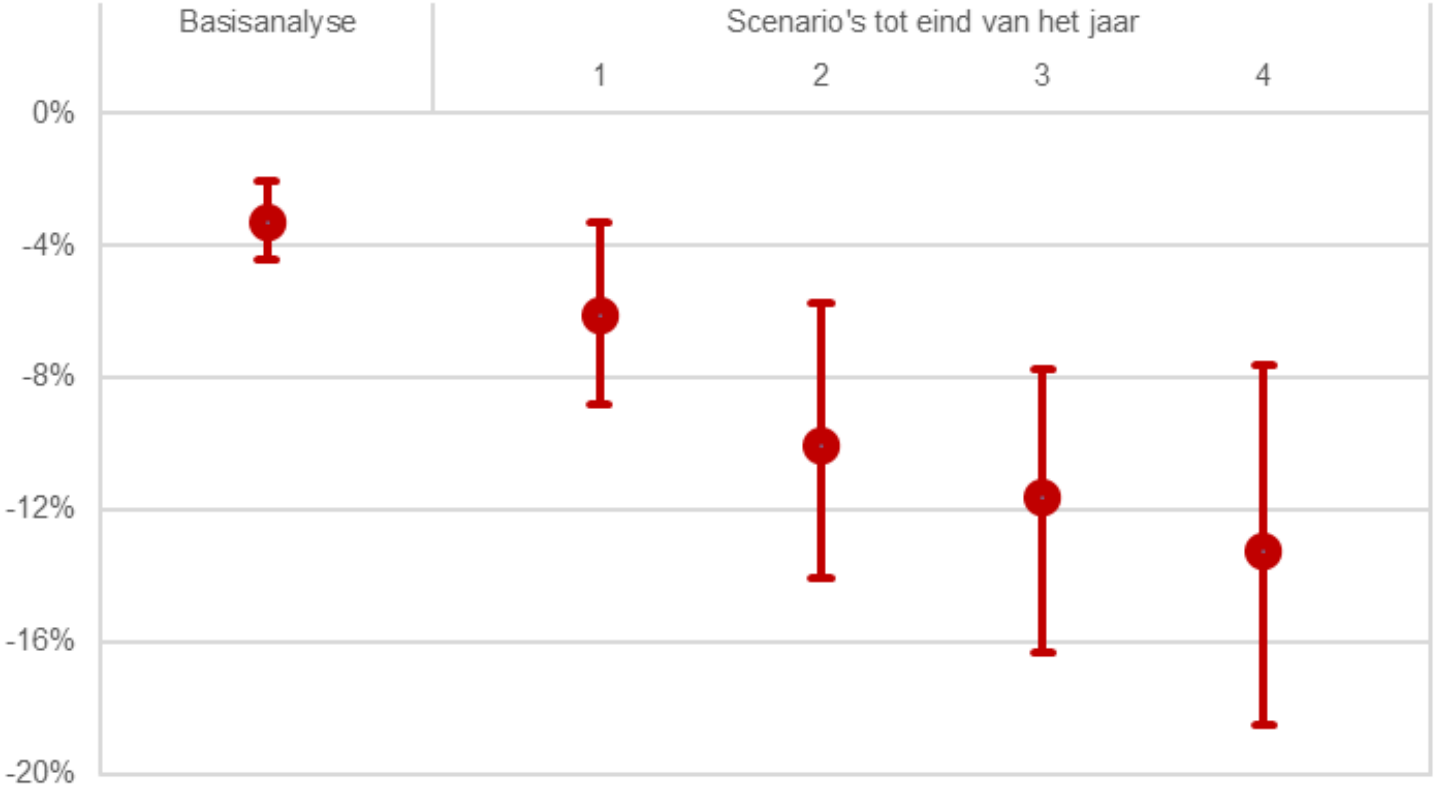
Verloop van het jaareffect op het bbp van de **provincie Groningen** in het jaar 2020 (index dec '19 = 100)

- Het effect op het bbp van de provincie Groningen is afhankelijk van het scenario tussen de -6,2% en -13,2%.
- Wanneer de groei *zonder* corona 0% zou zijn geweest, dan zal de economische krimp dus uitkomen tussen de -6,2% en -13,2% in deze scenario-analyse.

Overzicht scenario-analyse: provincie Groningen

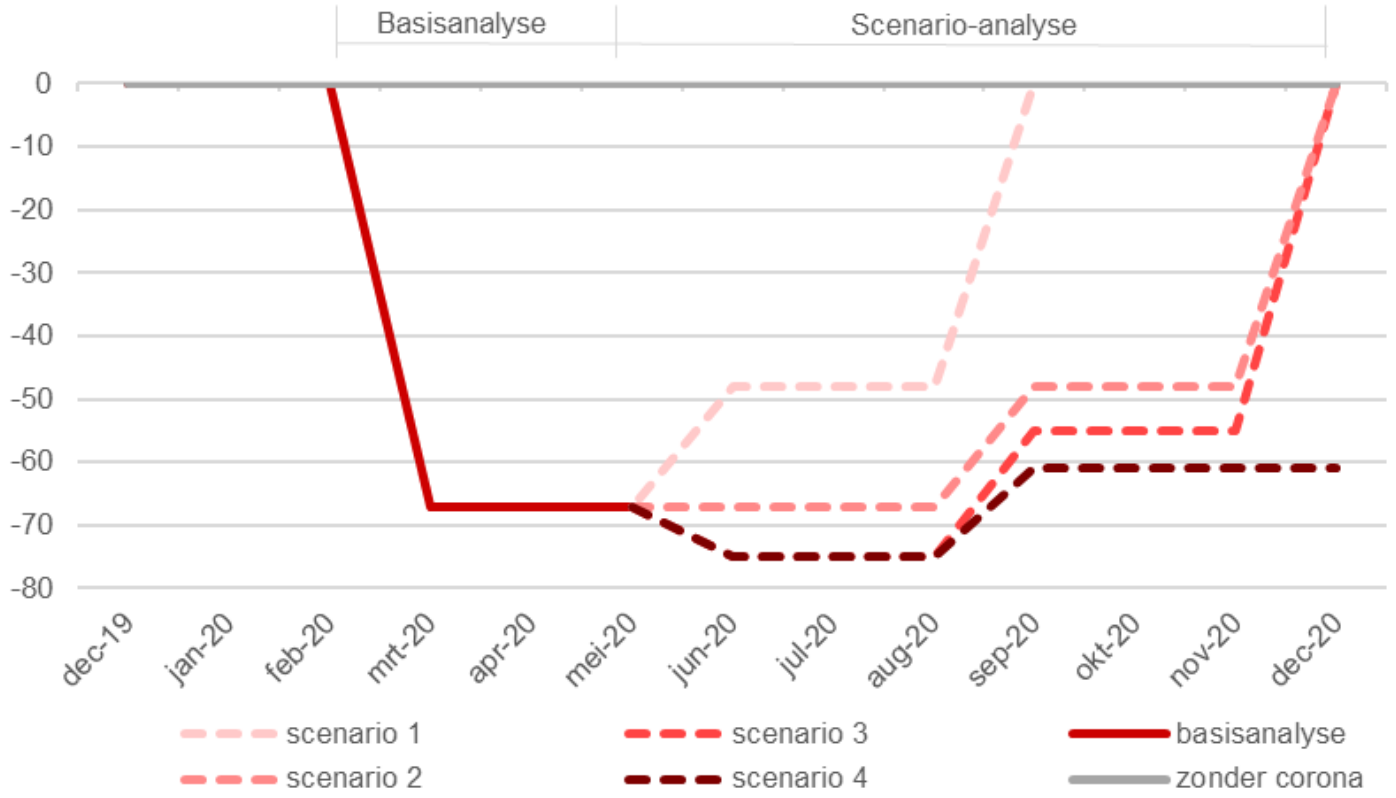
Effect op het bbp van de **provincie Groningen** in het jaar 2020 inclusief bandbreedtes

- In de scenario's, die tot het eind van het jaar lopen, is de mate van onzekerheid dan voor de analyse t/m 1 juni.

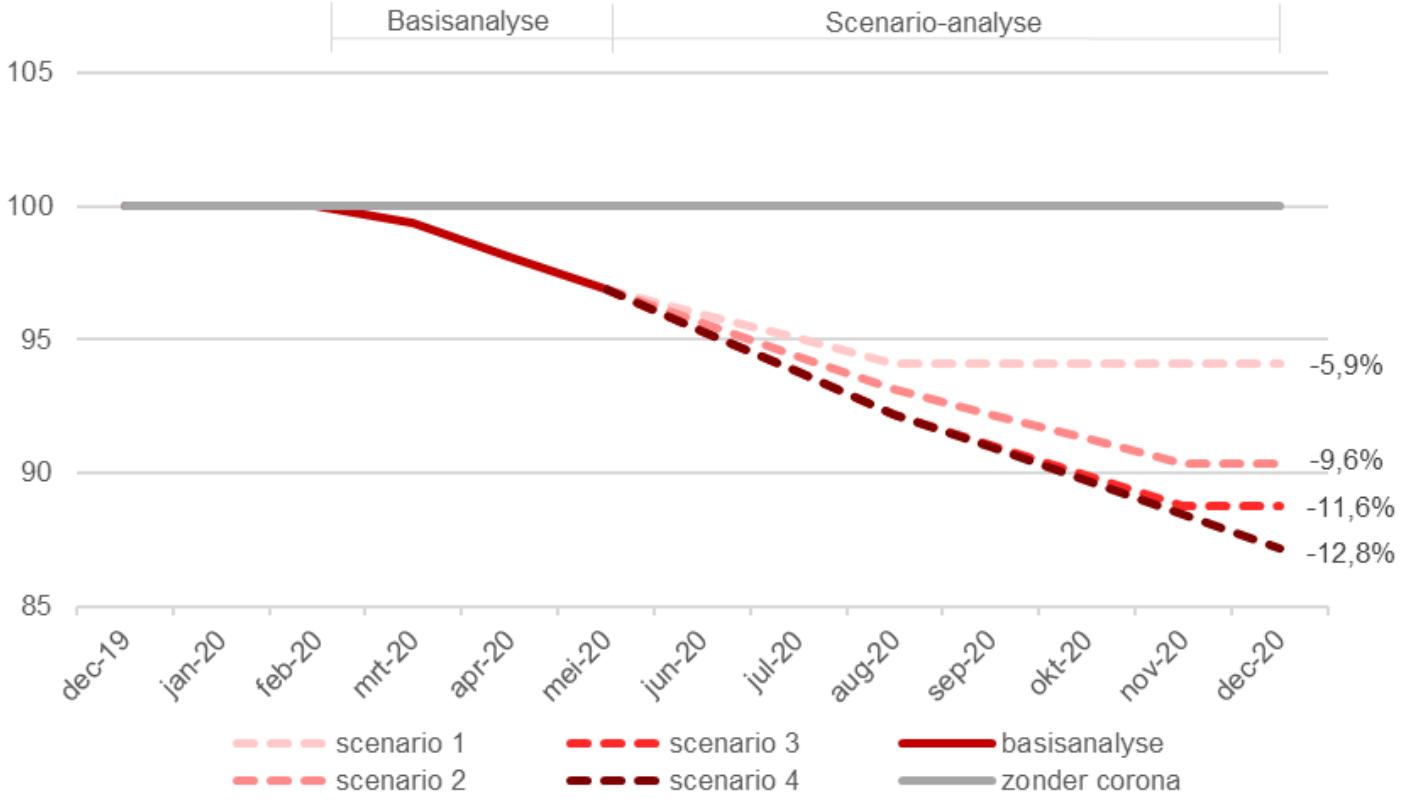
Overzicht scenario-analyse: provincie Groningen

Verloop van de potentiele effecten op het aantal banen (x 1000, inclusief zelfstandigen) in de **provincie**

Overzicht scenario-analyse: Regio Groningen-Assen

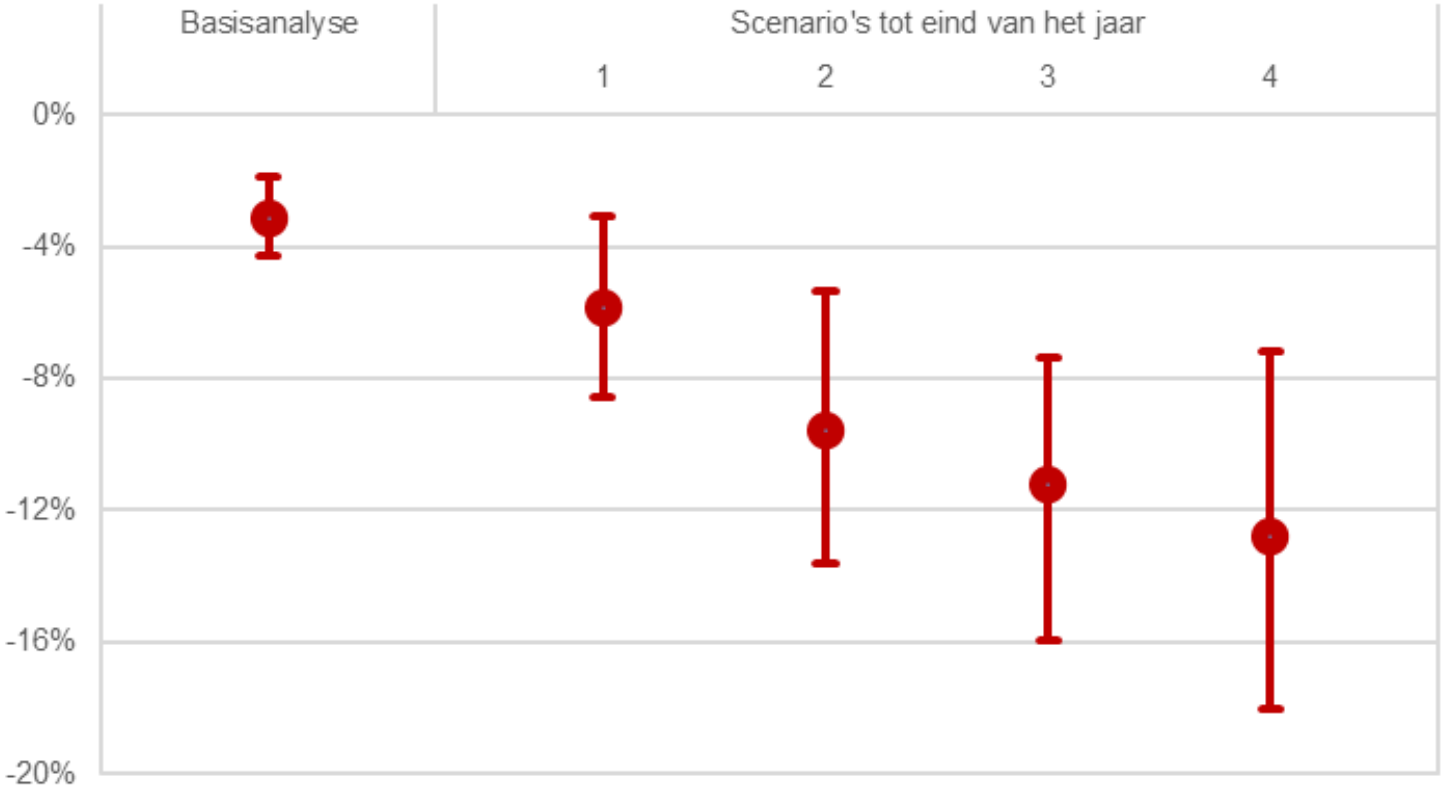
Verloop van het jaareffect op het bbp van de **RGA** in het jaar 2020 (index dec '19 = 100)

- Het effect op het bbp van de RGA is afhankelijk van het scenario tussen de -5,9% en -12,8%.
- Wanneer de groei *zonder* corona 0% zou zijn geweest, dan zal de economische krimp dus uitkomen tussen de - 5,9% en -12,8% in deze scenario-analyse.

Overzicht scenario-analyse: Regio Groningen-Assen

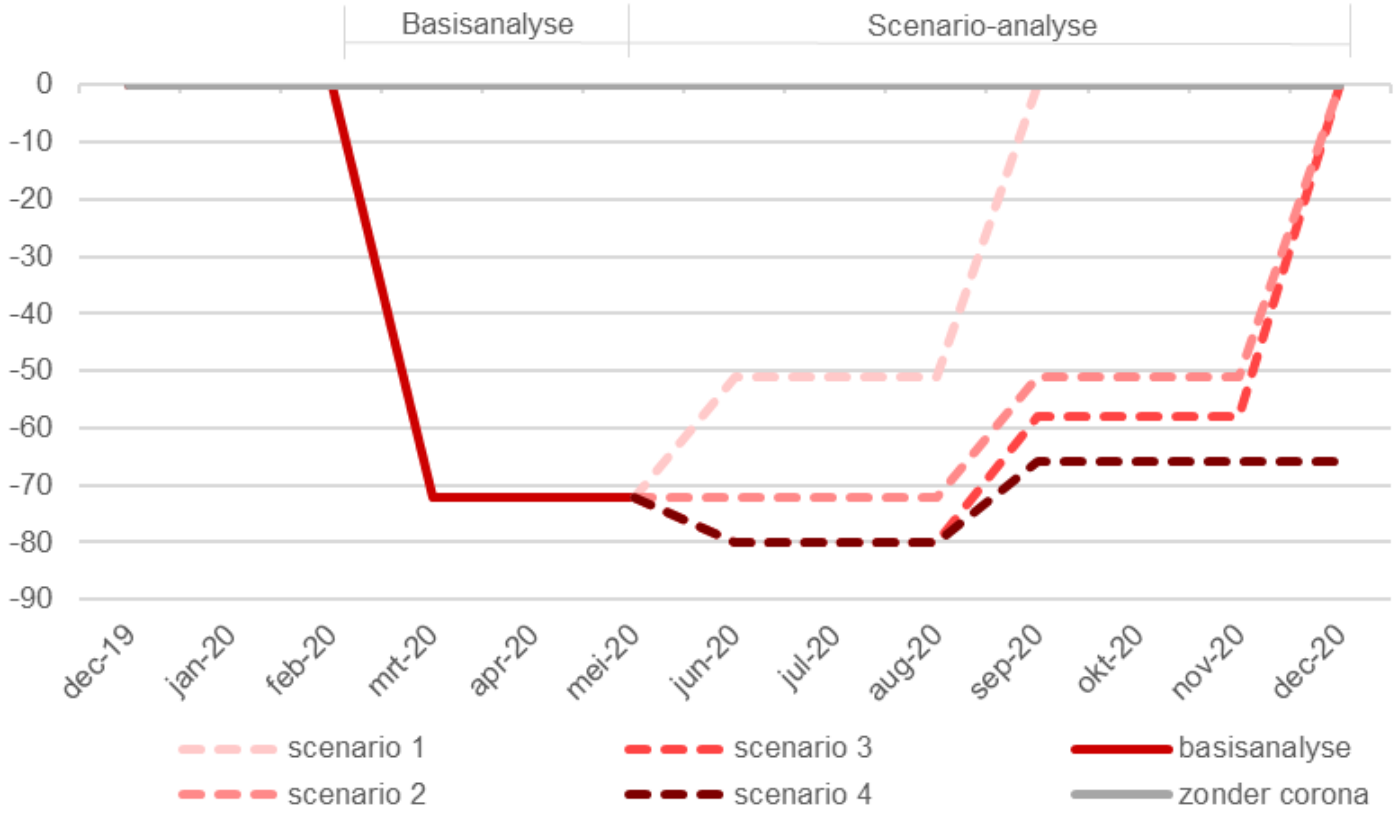
Effect op het bbp van de **RGA** in het jaar 2020 inclusief bandbreedtes

- In de scenario's, die tot het eind van het jaar lopen, is de mate van onzekerheid dan voor de analyse t/m 1 juni.

Overzicht scenario-analyse: Regio Groningen-Assen

Verloop van de potentiele effecten op het aantal banen (x 1000, inclusief zelfstandigen) in de **RGA**

Beleidsimplicaties

- Beleid vanuit het rijk richt zich op compensatie inkomensverlies en behoud van werkgelegenheid. Als onderdeel hiervan maakt het rijk gebruik van steunmaatregelen gericht op specifieke sectoren zoals landbouw en luchtvaart.
- Vanuit de rolverdeling rijk-regio ligt het minder voor de hand dat provincies en gemeenten zich in hun beleid primair gaan richten op compensatie van de financiële gevolgen voor bedrijven en burgers. Regionale overheden zullen op termijn bovendien te maken krijgen met kortingen op inkomsten uit provincie- en gemeentefonds en daling van inkomsten uit belastingen. Dit zal regio's noodzaken tot herstructurering van begrotingen. Van belang is eventuele bezuinigingen zo veel mogelijk uit te stellen om de neergaande fase van de conjunctuur niet te bevorderen (anti-cyclisch in plaats van cyclisch begroten).
- Daar past ook bij dat investeringen met groot maatschappelijk belang moeten worden ontzien. Dergelijke investeringen kunnen ook een rol spelen in een anti-cyclisch financieel beleid van provincie en gemeente. De invulling van deze investeringen vragen politieke prioritering en zullen qua noodzaak verschillen tussen regio's. Voor Groningen is van belang dat de afbouw van de aardgasproductie in voldoende mate wordt opgevangen door investeringen in duurzame vormen van energie. De voorgenomen productie van groene waterstof is hier een voorbeeld van. Maar de investeringsagenda kan ook betrekking hebben op sectoren die voor de regio een bijzonder maatschappelijk belang hebben zoals de culturele sector en de landbouw. Nader onderzoek kan uitwijzen wat het maatschappelijk rendement van dergelijke investeringen is als het gaat om het behoud aan werkgelegenheid en de bijdrage aan maatschappelijke doelen zoals duurzaamheid en cultuur.

Beleidsimplicaties

- Een volgende beleidsopgave ligt op het terrein van de arbeidsmarkt en de sociale agenda. De werkloosheid zal naar verwachting flink stijgen in de gemeente en provincie. Dit kan mede sociale gevolgen hebben, afhankelijk van hoe sterk personen aan de onderkant van de arbeidsmarkt geraakt gaan worden. Een eerste indruk is dat de werkloosheid sterker zal oplopen voor werknemers met een tijdelijk contract in banen waarvoor relatief minder kwalificaties benodigd zijn. Dit kan sociale ongelijkheid in de hand werken en vraagt een regionale agenda gericht op arbeidsintegratie en her- en opscholing voor lager opgeleiden en andere sociaal-minder weerbare groepen. Dit zijn tevens de groepen die met scholingsbeleid het lastigst te bereiken zijn. Ook de mogelijke sociale gevolgen zoals leefbaarheid en veiligheid kunnen vragen om een actieve beleidsrespons vanuit de regio gericht op monitoring en preventie.
- Bij de beleidsreactie kan verder gedacht worden aan het weerbaar maken van de regionale economie via aanpassingen in regelgeving, en ondersteuning van ondernemerschap en innovatie. Het wegnemen van bepaalde drempels in regelgeving kan bijvoorbeeld helpen om investeringen in de bouw en andere sectoren eenvoudiger te maken. Provincie en gemeente kunnen inzetten op fondsen en begeleiding voor ondernemers die failliet zijn gegaan met als doel het mogelijk maken van een herstart of de start van een nieuw bedrijf. Stimulering van innovatie kan onderdeel van deze agenda zijn. Dit kan extra fondsen vragen of creatieve stimulansen zoals regionale innovatieprijzen. Ook begeleiding vanuit netwerken en samenwerkingsverbanden past hierbij. Denk aan green deals waarin regio's samen met ondernemers werken aan innovaties met bijzondere betekenis voor de regio.

Impact op sectoren: toegevoegde waarde

- Het model bestaat uit 80 sectoren. De tabel geeft de top-10 weer qua impact op de toegevoegde waarde voor de situatie waarin de maatregelen een maand duren.
- De grootste impact vindt plaats in de detailhandel en uitzendbureaus in de RGA en provincie Groningen. Ook bij Vervoer over land en restaurants en cafés is de impact groot. Restaurants en cafés worden direct geraakt door de maatregelen (sluiting).
- In dienstverlenende sectoren zijn de indirecte effecten belangrijk. Bij de holdings en adviesbureaus bepalen de indirecte effecten 50% van het verlies aan toegevoegde waarde. Bij de uitzendbureaus is dit ruim 30%.
- Industriële sectoren en de gaswinning worden op korte termijn niet of minder sterk geraakt door de coronacrisis, conform de scenarioanalyses van het CPB.

Sector	Middenschatting impact toegevoegde waarde*	
	Provincie Groningen	RGA
Detailhandel	€ 40 mln. (1)	€ 37 mln. (2)
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	€ 38 mln. (2)	€ 38 mln. (1)
Vervoer over land	€ 28 mln. (3)	€ 25 mln. (4)
Restaurants en cafés	€ 26 mln. (4)	€ 27 mln. (3)
Reisbureaus, reisorganisatie en -info	€ 18 mln. (5)	€ 18 mln. (5)
Schoonmaakbedrijven, hoveniers e.d.	€ 13 mln. (6)	€ 13 mln. (6)
Exploitatie onroerend goed	€ 12 mln. (7)	€ 12 mln. (7)
Autohandel en -reparatie	€ 12 mln. (8)	€ 11 mln. (8)
Holdings en managementadviesbureaus	€ 10 mln. (9)	
Landbouw	€ 10 mln. (10)	€ 10 mln. (9)
Groothandel en handelsbemiddeling		€ 10 mln. (10)

* Dit betreft de impact per maand dat de maatregelen duren
Top-10 gesorteerd op provincie Groningen. Volgorde top-10 tussen haakjes.

Impact op sectoren: werkgelegenheid

- De tabel geeft de top 10 als het gaat om de sectoren waarin banen geraakt worden door de anti-coronamaatregelen en waar potentieel werkgelegenheid verloren kan gaan. Dit hoeft niet te betekenen dat deze banen verdwijnen. Als de crisismaatregelen ondernemers in staat stellen werknemers in dienst te houden, kunnen de gevolgen voor de werkgelegenheid beperkt zijn. Als de crisis bestendigt, neemt de kans toe dat de werkloosheid fors zal toenemen.
- In de sector uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling zijn de gevolgen voor de werkgelegenheid het sterkst voelbaar. Circa 12 duizend banen in deze sector worden geraakt door de maatregelen in zowel de provincie Groningen als de RGA.
- De detailhandel, restaurants en cafés en schoonmaakbedrijven zijn andere sectoren waar grote potentiele effecten optreden.

Sector	Middenschatting aantal banen	
	Provincie Groningen	RGA
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	11.800 (1)	12.100 (1)
Restaurants en cafés	9.500 (2)	10.100 (2)
Detailhandel (niet in auto's)	8.200 (3)	10.000 (3)
Schoonmaakbedrijven, hoveniers e.d.	5.900 (4)	6.000 (4)
Vervoer over land	3.200 (5)	3.300 (5)
Sport en recreatie	2.400 (6)	2.500 (8)
Autohandel en -reparatie	2.200 (7)	2.700 (7)
Overige persoonlijke dienstverlening	2.200 (8)	2.800 (6)
Logiesverstrekking	1.900 (9)	2.200 (9)
Landbouw	1.900 (10)	2.100 (10)

* Top-10 gesorteerd op provincie Groningen. Volgorde top-10 tussen haakjes.

Impact op sectoren: aantal vestigingen

- Omdat per sector het aantal banen per bedrijf sterk kan verschillen, is ook uiteengezet in welke sectoren het grootste aantal vestigingen naar verwachting geraakt wordt. Ook hierbij, geldt dat dit potentiele effecten zijn, omdat de overheid steunmaatregelen heeft getroffen voor bedrijven.
- De cijfers zijn een inschatting op basis van het percentage banen dat geraakt wordt per sector.
- Te zien is dat in de sector creatieve diensten, kunst en amusement veel. In deze sector zijn relatief veel eenmansbedrijven actief.
- Hierna volgen detailhandel en restaurant en cafés, waar veel banen worden geraakt, en de landbouw, die in termen van aantal banen minder hard wordt geraakt, maar waar relatief weinig banen zijn per vestiging of bedrijf.

Sector	Middenschatting aantal vestigingen	
	Provincie Groningen	RGA
Creatieve diensten, kunst en amusement	2500*	2700*
Detailhandel (niet in auto's)	2100	2100
Restaurants en cafés	1400	1500
Landbouw	1400	1400
Overige persoonlijke dienstverlening	1200	1200
Autohandel en -reparatie	700	800
Sport en recreatie	700	800
Holdings en managementadviesbureaus	600	700
Design, fotografie, vertaalbureaus	500	600
Vervoer over land	500	400

- Top-10 gesorteerd op provincie Groningen. Volgorde top-10 tussen haakjes.
- Elke afzonderlijk gelegen ruimte, terrein of complex van ruimten of terreinen, benut door een bedrijf voor uitoefening van de activiteiten. Ieder bedrijf bestaat uit tenminste één vestiging. Meerdere locaties van een bedrijf binnen één postcodegebied worden als één vestiging beschouwd.
- Creatieve sector: aantal vestigingen in CBS-data groter dan aantal banen dat wordt gehanteerd in de berekeningen. Mogelijk ligt het werkelijk aantal banen in deze sector hoger dan ingeschat op basis van beschikbare data, doordat in Groningen bijvoorbeeld relatief veel zelfstandigen in deze sector werken.

Impact per sector: speerpuntsectoren

Effecten op speerpuntsectoren in de provincie Groningen

Speerpuntsector	(belangrijkste) SBI2-sectoren	effect bbp	% v.d. sector	banen
Healthy ageing	86 Gezondheidszorg	€ 0,5 mln.	0,3%	90
Creatieve industrie	58 Uitgeverijen	€ 0,9 mln.	7,3%	60
	59 Productie van films, TV, radio en muziek	€ 0,3 mln.	3,8%	20
	71 Architecten-, ingenieursbureaus e.d.	€ 4,3 mln.	14,0%	510
	73 Reclamewezen en marktonderzoek	€ 2,5 mln.	25,3%	690
	74 Design, fotografie, vertaalbureaus	€ 1,4 mln.	25,4%	620
	90 Creatieve diensten, kunst en amusement	€ 5,5 mln.	85,0%	1370
	91 Bibliotheken, archieven, musea en dergelijke	€ 2,4 mln.	81,7%	590
Energie	06 Winning van aardolie en aardgas	€ 0,9 mln.	1,9%	10
	09 Ondersteunende activiteiten delfstoffenwinning	€ 0,0 mln.	0,0%	0
	35 Energiebedrijven	€ 3,0 mln.	9,1%	160
	72 Research	€ 0,2 mln.	3,2%	30
ICT	26 Elektrotechnische industrie	€ 0,0 mln.	0,5%	0
	61 Telecommunicatie	€ 2,2 mln.	6,8%	60
	62 IT-dienstverlening	€ 2,6 mln.	6,1%	350
	63 Diensten op het gebied van informatie	€ 0,6 mln.	8,0%	90

De speerpuntsectoren zijn gedefinieerd als een verzameling van deelsectoren op het niveau van de 4-cijferige sbi-code. De berekeningen die in de I/O-analyse zijn uitgevoerd zijn op het niveau van SBI-2. Om een indicatie te geven van de effecten op speerpuntsectoren zijn hier de effecten voor de (belangrijkste) SBI-2-sectoren weergegeven die overlap hebben met de speerpuntsectoren.

Impact per sector: speerpuntsectoren

Effecten op speerpuntsectoren in de RGA

Speerpuntsector	(belangrijkste) SBI2-sectoren	effect bbp	% v.d. sector	banen
Healthy ageing	86 Gezondheidszorg	€ 0,5 mln.	0,3%	100
Creatieve industrie	58 Uitgeverijen	€ 1,0 mln.	7,3%	60
	59 Productie van films, TV, radio en muziek	€ 0,3 mln.	3,8%	30
	71 Architecten-, ingenieursbureaus e.d.	€ 4,1 mln.	14,0%	530
	73 Reclamewezen en marktonderzoek	€ 2,6 mln.	25,3%	720
	74 Design, fotografie, vertaalbureaus	€ 1,4 mln.	25,4%	650
	90 Creatieve diensten, kunst en amusement	€ 6,3 mln.	85,0%	1680
	91 Bibliotheken, archieven, musea en dergelijke	€ 2,7 mln.	81,7%	730
Energie	06 Winning van aardolie en aardgas	€ 1,4 mln.	1,9%	20
	09 Ondersteunende activiteiten delfstoffenwinning	€ 0,0 mln.	0,0%	0
	35 Energiebedrijven	€ 3,0 mln.	9,1%	160
	72 Research	€ 0,2 mln.	3,2%	30
ICT	26 Elektrotechnische industrie	€ 0,0 mln.	0,5%	0
	61 Telecommunicatie	€ 2,3 mln.	6,8%	60
	62 IT-dienstverlening	€ 2,7 mln.	6,1%	380
	63 Diensten op het gebied van informatie	€ 0,7 mln.	8,0%	90

De speerpuntsectoren zijn gedefinieerd als een verzameling van deelsectoren op het niveau van de 4-cijferige sbi-code. De berekeningen die in de I/O-analyse zijn uitgevoerd zijn op het niveau van SBI-2. Om een indicatie te geven van de effecten op speerpuntsectoren zijn hier de effecten voor de (belangrijkste) SBI-2-sectoren weergegeven die overlap hebben met de speerpuntsectoren.

Impact per sector: Uitgangspunten

- De analyse start met de vraag: wat betekenen de corona-maatregelen voor de omzet per sector? Het gaat dan om de directe impact door verstoring van productieketens, productieuitval, het wegvallen van consumentenvraag en het wegvallen van de vraag uit het buitenland via de export. Het wegvallen van de vraag van afnemers uit andere bedrijfssectoren is geen directe impact, maar volgt uit de modelanalyse.
- De directe impact per sector is gebaseerd op registraties zoals de daling van pintransacties. ING heeft vastgesteld dat het aantal pintransacties in de week van 3-10 april met 25% is gedaald ten opzichte van dezelfde week een jaar eerder. De uitsplitsing van de transacties geeft waardevolle informatie over de impact per sector. In sommige winkels wordt tot 90% minder gepind zoals persoonlijke verzorging. Ook in cafés en restaurants en evenementenlocaties zoals theaters is de daling groot (tot – 96%). Ook wordt er duidelijk minder gereisd. In het openbaar vervoer zijn de pintransacties met 82% gedaald. Uitzonderingen zijn de bouwmarkten en tuincentra met meer transacties (+64%)
- In aanvulling op gegevens die de impact registreren maken we gebruik van signalen van banken en brancheorganisaties, aangevuld met eigen inschattingen.

Waar vinden meer of minder pinbetalingen plaats?

Verschil in aantal transacties in de week t/m vrijdag 10 april t.o.v. jaar eerder

Soort pinlocatie	Verschil*
Totaal alle locaties	**-25%**
Levensbehoeften	**-3%**
Supermarkten	-3%
Overige voedingswinkels (incl. tabakswinkels)	0%
Welzijn (drogisterijen, apotheken, etc.)	-39%
Uiterlijk	**-73%**
Kleding, schoenen, accessoires, sieraden	-67%
Persoonlijke verzorging	-90%
Vrijetijd (spullen)	**-10%**
Speelgoedwinkels	-4%
Boeken & muziek	+2%
Sport- en fietsenwinkels	-28%
Elektronicawinkels	-22%
Wonen	**+37%**
Bouwmarkten en tuincentra	+64%
Woon- en interieurwinkels	-42%
Overige non-food winkels	**-12%**
Vrijetijdsbesteding buitenshuis (locaties)	**-73%**
Cafés & restaurants	-69%
Overig (pretpark, bios, hotels, theater, sportclub, etc.)	-96%
Vervoer	**-44%**
Tankstations & parking	-36%
Openbaar vervoer	-82%

* Gecorrigeerd voor trend

Bron: ING

Impact per sector: internationale handel

- De COVID-19-pandemie heeft een negatieve impact op de wereldhandel. IMF (2020) schat een negatieve groei van de wereldhandel (volume) in 2020 van –11,0%. Het gevolg is een daling van de export van geïndustrialiseerde landen zoals Nederland van -12,8% in 2020.
- De reductie van de export werkt door op sectorniveau door rekening te houden met de exportintensiteiten van de diverse sectoren in het i/o model. Zo is de landbouw in Nederland sterk afhankelijk van de export. Het wegvallen van deze vraag zal sterk doorwerken in de omzet van deze sector. Maar ook reductie van de import heeft gevolgen. Zo kampen industriële bedrijven met diverse toeleveringsproblemen.
- De impact vanuit het buitenland is ongelijk verdeeld over sectoren. Zo zijn er berichten dat de productie in de chemische industrie is opgevoerd als vervanging van productie die elders wegvalt. Ook heeft de chemie baat bij de lagere olieprijs (Rabobank 2020).

Sector	Exportaandeel in vraag
Landbouw	70%
Voedingsmiddelenindustrie	56%
Drankenindustrie	62%
Textielindustrie	61%
Papierindustrie	55%
Metaalproductenindustrie	24%
Transportmiddelenindustrie (incl auto)	78%
Groothandel	25%

Bron: CBS

Impact per sector

- Landbouw
  - De landbouw bestaat uit deelsectoren zoals veehouderij, glastuinbouw, akkerbouw. Delen van de glastuinbouw zoals de sierteelt worden geraakt door het wegvallen van de vraag uit buitenland. De bloemenexport naar China liep in januari al terug met 27%. De afhankelijkheid van export is groot. Voor glastuinbouw is dit 85%; de akkerbouw circa 75% (WUR 2020). De waarde van de export van landbouwproducten was in 2019 € 104 mrd. Dit is 20% van de totale Nederlandse export.
  - Het aandeel van de glastuinbouw in de totale toegevoegde waarde van de sector Landbouw is 20 %; voor de akkerbouw is dit 50%.
  - Op basis van de eerste signalen over de daling van de export van landbouwproducten lijkt een daling van de export voor delen van de sector met 50% aannemelijk. Rekening houdend met het aandeel export en de bijdrage aan de toegevoegde waarde bedraagt de impact op de omzet van de landbouwsector 30%. Gezien de onzekerheid hanteren we een bandbreedte van +/-10%.
- Industrie
  - Diverse industriële sectoren zijn sterk (>50%) afhankelijk van de export (zie hiervoor). We houden rekening met een beperkte reductie van de export in deze sectoren. De impact op de omzet in de genoemde sectoren is -15% met een bandbreedte van +/-15%.

Impact per sector

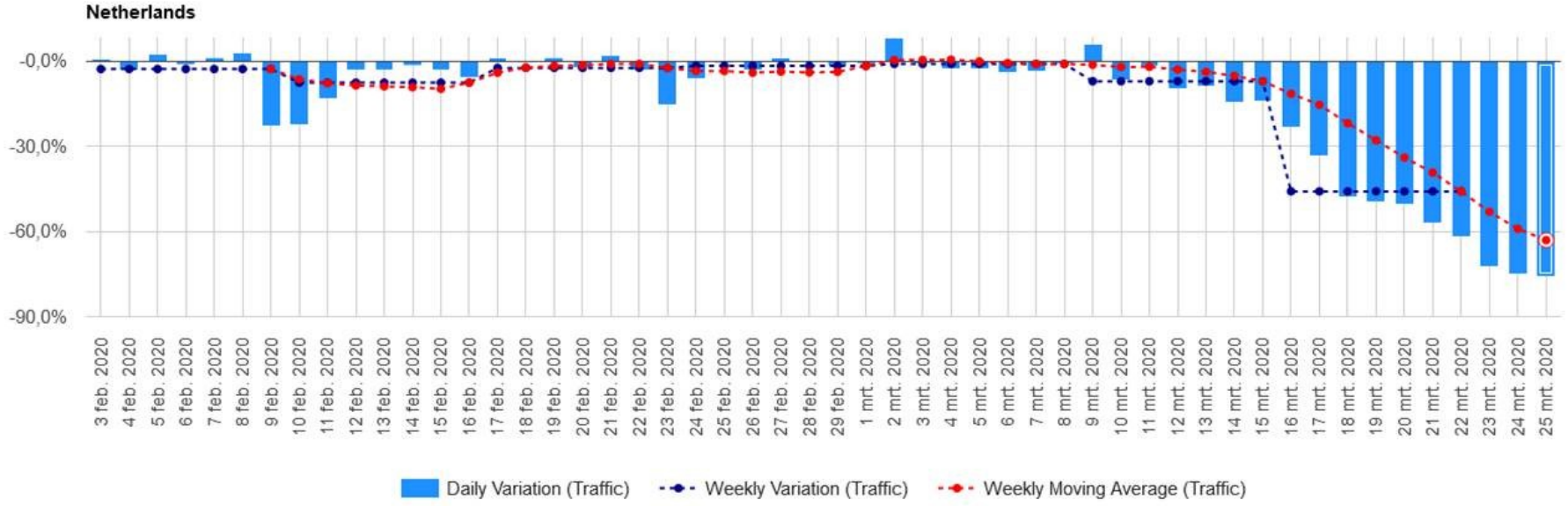
- Auto- en aanhangwagenindustrie
  - Deze sector is sterk afhankelijk van de export (78%). Diverse autofabrieken in naburige landen zijn gesloten waardoor de vraag wegvalt (Rabobank 2020a). Op basis van het exportaandeel schatten we de omzetimpact op 50% met een bandbreedte van +/- 25%.
- Autohandel en reparatie
  - De BOVAG is een coronamonitor voor de sector gestart. Dealers rapporten een omzetverlies van 34 tot 84%. Er waren in maart 23% minder autoverkopen (Rabobank 2020b). Wij hanteren een middenschatting van 50% voor het omzetverlies met een bandbreedte van +/- 25%.
- Groothandel.
  - Deze sector is deels afhankelijk van de export (exportaandeel 25%). De pandemie veroorzaakt blokkades in de logistieke keten. Zo waren producten uit China tijdelijk niet verkrijgbaar. We veronderstellen gezien het exportaandeel een beperkte directe impact vanuit het buitenland: 10% met bandbreedte van +/- 10%. Voor de groothandel zal de indirecte impact door vraaguitval in het binnenland belangrijk zijn. Deze volgt uit de modelberekeningen.

Impact per sector

- Detailhandel
  - Detailhandel bestaat uit subsectoren food (35%), non-food (46%), tankstations (9%), markt (1%) en online (9%). De pintransacties laten zien dat vooral de non-foodwinkels sterk geraakt worden door de maatregelen met een reductie van de transacties tot 90%. Daar staat tegenover dat in enkele branches de omzet juist is gestegen zoals in supermarkten en in bouwmarkten en tuincentra. We hanteren voor de detailhandel een middenschatting van minus 40% voor sector als geheel met bandbreedte +/- 15%.
- Transport
  - Het vervoer over land wordt sterk geraakt door de crisis. De pintransacties in het openbaar vervoer zijn met 80% teruggelopen. Er wordt veel minder gereisd doordat in grote delen van de economie thuiswerken de norm is geworden. Ook het sluiten van scholen, hogescholen en universiteiten beperkt de reisbewegingen. Brancheverenigingen zoals de KNV rapporteren forse omzetdalingen in het zorgvervoer en de taxibranche. De analyse gaat uit van een omzetdaling van 70% in het vervoer met een bandbreedte van +/- 20%.
  - Vervoer over water is onderdeel van de internationale logistieke keten. Productiebeperkingen in het buitenland beperken de omzet van deze sector. Zo is 1 op de 4 containers in Rotterdam afkomstig uit China. We veronderstellen een impact van 70% met een bandbreedte van +/- 20%

Impact per sector

- Luchtvaart
  - De luchtvaartsector ligt vrijwel stil door internationale inreisverboden in diverse delen van de wereld. De gevolgen zijn af te lezen aan de ontwikkeling van het aantal vluchten in Nederland. Eind maart was al sprake van een daling van 70%; in april is de reductie in vluchten bijna 97%. Als proxy neemt voor opbrengsten geeft dat een onderschatting, doordat:
    - Stoelcapaciteit waarschijnlijk meer is afgenomen (maatschappijen zetten vooral nog kleine toestellen in);
    - Bezettingsgraden zijn gedaald;
    - Opbrengsten per passagier zijn gedaald.
  - De analyse veronderstelt een impact van -75% op de omzet met een bandbreedte van +/-15%

Impact per sector

- Logiesverstrekking
  - Hotels zijn verplicht gesloten. Pintransacties in de sector zijn fors gedaald (tot -96%). De analyse veronderstelt een directe impact op de omzet van 90% met een bandbreedte van +/- 10%.
- Cafés en restaurants
  - Cafés en restaurant zijn grotendeels gesloten. Voor de crisis was het aandeel van bezorgmaaltijden in de omzet van de sector ongeveer 10%. De aanname is dat dit deel is toegenomen doordat sommige restaurants ook zijn gaan bezorgen. De pintransacties in cafés en restaurants zijn volgens ING met 70% gedaald. De analyse veronderstelt een directe impact op de omzet van 80% met een bandbreedte van +/- 10%.
- Reisbureaus en reisorganisaties
  - De reisbranche heeft te maken met het wegvallen van de consumentenvraag uit binnen- en buitenland. Directe metingen van de impact op de branche ontbreken op dit moment. Conform de impact op logies veronderstelt de analyse een directe impact op de omzet van 90% met een bandbreedte van +/- 10%.

Impact per sector

- Uitzendbranche
  - Ondernemers hebben na 13 maart gebruik gemaakt van de flexibele schil in hun organisaties. Dit leidt tot minder werk voor de uitzendbranche. De mate waarin is onduidelijk. De brancheorganisaties ABU noemt een omzetdaling van 30%. De analyse hanteert dit percentage als middenschatting met een bandbreedte van +/-10%.
- Creatieve diensten, kunst en amusement
  - Culture instellingen zoals musea en theaters zijn gesloten doordat bijeenkomsten van grote groepen mensen niet zijn toegestaan. Dit heeft geleid tot een grote daling van de pintransacties van -96%. De analyse veronderstelt een negatieve impact op de omzet van 80% met een bandbreedte van +/-10%.
- Sport en recreatie
  - Veel sportieve instellingen zoals sportclubs en fitness scholen zijn gesloten. De analyse veronderstelt een directe impact op de omzet van 90% met een bandbreedte van +/-10%.

Impact per sector

- Loterijen en kansspelen
  - Casino's hebben als onderdeel van de kansspelsector ook te maken met sluiting en omzetverlies. Het omzetaandeel van landbased kansspelen (casino's en speelhallen) in de sector is volgens de Kansspelautoriteit bijna 50%. De (legale) online sector staat nog in de kinderschoenen doordat vergunningverlening voor online kansspelen in Nederland pas sinds 2019 mogelijk is. We veronderstellen dat de directe impact op de sector 40% bedraagt, met een bandbreedte van +/- 20%.
- Schoonmaakbedrijven
  - Er is een daling van de vraag naar schoonmaakdiensten doordat kantoren zijn gesloten en mensen thuiswerken. In maart bedroeg de daling van de omzet in de branche 15 tot 20 procent. Brancheverenigingen OSB verwacht voor april een omzetdaling van 30%. De analyse veronderstelt een omzetdaling van 40% met een bandbreedte van +/-20%.
- Zakelijke dienstverlening
  - Zakelijke dienstverleners ervaren beperkte gevolgen van de coronamaatregelen, maar het is ook geen business-as-usual (Rabobank 2020a). Er kan productieverlies optreden doordat alle communicatie noodgedwongen online wordt afgehandeld en personeel beperkt inzetbaar is vanwege zorgtaken. De analyse veronderstelt een directe impact van -10% met een bandbreedte van +/-5%.
- Overheid en zorg
  - Zolang lonen worden doorbetaald, is er in de sector overheid geen negatieve impact. Dit geldt ook voor de zorg, waar overigens wel een negatief effect kan zijn doordat reguliere zorg in de knel komt door de toestroom aan coronapatiënten.

Impact per sector

- Universiteit en hoger onderwijs
  - De universiteit en het hoger onderwijs zijn van bijzondere betekenis voor de stad Groningen. In de analyse is geen rekening gehouden met de impact van reisbeperkingen op de instroom van studenten uit het buitenland. In 2018 was het aandeel internationale studenten aan de universiteit 22 procent (bron: Jaarverslag RUG 2018). De universiteit houdt rekening met een toename van dit aandeel tot 30 procent in 2023, mede ter compensatie van een krimpend aantal studenten uit eigen land. Als deze groei niet mogelijk is door de reisbeperkingen, zal dat negatieve financiële gevolgen hebben voor de universiteit, maar zullen er ook negatieve economische gevolgen voor de regio zijn in verband met de bijdrage van studenten aan de bestedingen op het terrein van wonen, horeca en andere voorzieningen. Sommige studies vinden sterke geïnduceerde effecten van universiteiten op de economie (zie bijvoorbeeld: Universities UK (2012), The impact of universities on the UK Economy)

aantallen	2018	2019	2020	2021	2022	2023
internationaal	7040	7533	8066	8624	9228	9874
uit Nederland	24475	24075	23675	23275	22875	22475
totaal	31515	31608	31741	31899	32103	32349

procentueel	2018	2019	2020	2021	2022	2023
internationaal	22,3%	23,8%	25,4%	27,0%	28,7%	30,5%
uit Nederland	77,7%	76,2%	74,6%	73,0%	71,3%	69,5%
totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Methode

- De berekeningen voor dit rapport zijn uitgevoerd op basis van een input-output model van de economie van Nederland en ‘vertaald’ naar de sectorstructuur van de provincie Groningen en de RGA.
- Dit model geeft aan in welke mate sectoren afhankelijk zijn van elkaar via toelevering en afname van goederen en diensten
- Begrip van de relaties tussen sectoren is van belang om onderscheid te kunnen maken tussen directe en indirecte effecten van de coronacrisis:
  - Directe effecten ontstaan door de restricties opgelegd in het kader van de bestrijding van het virus zoals het sluiten van winkels, kantoren, theaters en productielocaties.
  - Indirecte effecten ontstaan door vraaguitval of gebrek aan grondstoffen en intermediaire producten

Methode

- Voor de verklaring van de directe effecten zijn de volgende mechanismen van belang:
  - Beperking productie door restricties
  - Beperking export waardoor vraag wegvalt en productieketens verstoord kunnen raken
  - Verlies aan productiviteit door uitval werknemers en minder efficiënte werkwijze “op afstand”
- Het model houdt geen rekening met macroeconomische effecten zoals de terugkoppeling van productieuitval en werkloosheid naar de vraag. Vraaguitval kan de negatieve effecten voor de productie op termijn verdiepen.
- Deze studie analyseert de kortetermijnimpact van de maatregelen. We berekenen het verlies aan toegevoegde waarde voor elke maand dat de maatregelen voortduren. Ook kijken we naar het totale effect als de maatregelen voortduren tot 1 juni.

Methode

- Er bestaat geen actueel regionaal input-outputmodel specifiek voor de provincie Groningen en de RGA.
- Voor deze studie is gebruik gemaakt van een input-outputtabel voor Nederland, die is opgesteld door het CBS en bestaat uit 80 sectoren.
- De schaal van dit model is door SEO aangepast door te kijken naar de relatieve omvang van deze sectoren in de verschillende COROP-regio die deel uitmaken van de provincie Groningen en (gedeeltelijk) deel uitmaken van de RGA.
- Deze correctie is uitgevoerd op basis van het relatieve aandeel van de sectoren in termen van omzet. Waar de omzet niet op het juiste detailniveau bekend was, is gecorrigeerd op basis het relatieve aandeel in de werkgelegenheid.
- De RGA bestaat uit de COROP-regio Overig-Groningen, aangevuld met 3 gemeenten uit de COROP-regio Noord-Drenthe. Hoewel een deel van de COROP-regio Noord-Drenthe dus geen onderdeel uitmaakt van de RGA, wordt deze COROP-regio wel als geheel meegenomen in de berekeningen.

Methode

- Deze studie geeft een globale schatting van de impact van de coronacrisis op de economie van de provincie Groningen en de RGA
- Er zijn geen meetgegevens beschikbaar voor de krimp in productie per sector
- Per sector is een analyse gemaakt van de impact van de maatregelen op de productie, de vraaguitval via de export en productieverlies door inefficiëntie
- Deze analyse maakt gebruik van deelrapporten van instituten, banken en brancheorganisaties. Deze mate van onzekerheid van de schattingen is groot. Daarom worden de resultaten gepresenteerd met een bandbreedte.
- Deze schattingen zijn dus geen prognose. Het resultaat is een globale schatting omgeven door onzekerheid (bandbreedte). De daadwerkelijke effecten zullen sterk afhangen van de duur van de maatregelen en het verdere verloop van de crisis.